Valtioneuvoston kirjelmä EU:n
omista varoista ja
EU-budjestista (U 22/2022 vp)

20.4.2022

Antti Ronkainen, väitöskirjatutkija
Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto

Lausunto Valtioneuvoston kirjelmästä liittyen EU:n omiin varoihin ja EU-budjettiin

Kiitän talousvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston jatkokirjelmästä koskien EU:n omien varojen kehittämistä ja monivuotisen rahoituskehyksen vahvistamista. Kirjelmän taustalla on koronapandemiaan vastaamiseksi luotu yhteisvelkaan perustuva elpymisväline (Next Generation EU) sekä EU:n vihreän siirtymän valmiuspaketti (Fit for 55). EU:n perussopimusten mukaan unionin budjetin tulojen ja menojen on oltava tasapainossa (artikla 310), joten elpymisvälineen laillisuuden varmistamiseksi EU:n perussopimusten kanssa päätettiin kasvattaa EU:n omien varojen enimmäismääriä väliaikaisesti ja poikkeuksellisesti.

Kiinnitän lausunnossani huomion siihen, kuinka vuonna 2020 sovittu elpymisväline on poliittisesti merkittävä päätös, jolla on mahdollisesti merkittäviä vaikutuksia sekä unionin velanottoon että EU-budjetin tulopuolen laajentamiseen tulevaisuudessa. Valtioneuvoston kirjelmän perusteella vaikuttaa, että komissio on laajentamassa EU:n omien varojen kasvattamisen käyttötarkoituksia elpymisvälineen velkojen takaisinmaksun lisäksi myös EU:n vihreään siirtymään.

Komissio esittää EU:n omien varojen kasvattamiseksi, että EU-budjettiin siirrettäisiin omiksi varoiksi 25% EU:n päästökaupasta kertyvistä tuloista, 75% hiilirajamekanismista saatavista tuloista sekä 15% suurten monikansallisten yritysten jäännösvoitoista. Kirjelmän perusteella päästökaupasta siirrettävät tulot toisivat 2026-2030 vuosittain EU-budjettiin 12,5 miljardia euroa, hiilirajamekanismi 0,8 miljardia euroa ja yritysten jäännösvoitot noin 2,5-4 miljardia euroa. Komission esityksen mukaan uusista omista varoista käytettäisiin vuosina 2023-2027 noin 24-28,5 miljardia euroa elpymisvälineen velkojen takaisinmaksuun ja vuosina 2025-2027 reilut 20 miljardia EU:n vihreän siirtymän “Fit for 55” -valmiuspakettiin sisältyvään sosiaalirahastoon.[1]

Kun eduskunta käsitteli elpymisvälinettä kesällä 2020, komission esittämien taustamateriaalien perusteella omien varojen enimmäismääriä kasvatettaisiin “poikkeuksellisesti ja väliaikaisesti covid-19-kriisin seurauksiin puuttumiseksi”.[2] Kun eduskunta päätti toukokuussa 2021 elpymiskokonaisuuden hyväksymisestä, valtiovarainvaliokunta katsoi niin ikään, että säännökset omien varojen lisämäärärahoista olivat poikkeuksellisia ja väliaikaisia ja liittyivät koronakriisiin ja että väliaikaisuus oli eräs Suomen keskeisistä neuvottelutavoitteista.[3] Elpymispaketin hyväksymistä

[1] Katso kirjelmän taulukko sivulla 15: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/U_22+2022.pdf
[2] Neuvoston päätös EU:n omien varojen järjestelmästä, 28.5.2020:
https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0445:FIN:fi:PDF
[3] Valiokunnan mietintö VaVM 4/2021 vp:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/VaVM_4+2021.aspx

antti.ronkainen@helsinki.fi / 050-4488579 / anttironkainen @ twitter

edelsi poikkeuksellisen laaja julkinen keskustelu ja perustuslakivaliokunta edellytti paketin hyväksymiseksi lopulta ⅔ enemmistöä eduskunnassa.

Vaikuttaisi, että kun omien varojen enimmäismäärien kasvattaminen oikeutettiin kesällä 2020 elpymisrahastolla ja eduskunta hyväksyi elpymiskokonaisuuden ja omien varojen kasvattamisen keväällä 2021 pelkästään koronapandemiaan vastaamiseksi, paketin hyväksymisen jälkeen omien varojen käyttötarkoitus on laajentunut komission tulkinnassa koskemaan myös muita EU:lle poliittisesti merkittäviä hankkeita, keskeisesti uuteen päästökauppajärjestelmään liittyvää sosiaalirahastoa. Komissio jätti esityksensä Fit for 55 -valmiuspaketista heinäkuussa 2021.[4]

Valtioneuvosto suhtautuu kirjelmässään kriittisesti komission ehdotukseen, jonka mukaan elpymisvälineen lainojen takaisinmaksuun tarkoitettuja varoja vähennettäisiin alunperin suunnitellusta ja vastaavasti vapautuva summa voitaisiin käyttää muihin tarkoituksiin, kuten EU:n vihreään siirtymään liittyvään ilmastorahastoon. Suosittelen lausunnossani, että talousvaliokunta huomioi kannanmuodostuksessaan, että yhdistämällä toisiinsa elpymisvälineen velkojen takaisinmaksuun liittyvän omien varojen kasvattamisen ja toisaalta uuteen päästökauppajärjestelmään sisältyvän sosiaalirahaston rahoittamisen, komissio on laajentamassa omien varojen käyttötarkoitusta, josta alunperin sovittiin pelkästään koronakriisiin vastaamiseksi. Eduskunnan laajan elpymiskokonaisuutta koskevan käsittelyn ja hyväksymisprosessin perusteella ei ole yksiselitteistä, että eduskunta olisi antanut komissiolle avoimen valtakirjan laajentaa omien varojen lisäämiseen liittyviä tarkoitusperiä koronakriisin ulkopuolelle.

En ota lausunnossani kantaa elpymisvälineen tai sosiaalirahaston mielekkyyteen sinänsä vaan pyydän valiokuntaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että elpymiskokonaisuudessa sekä velanottoon että velan takaisinmaksuun liittyvät päätökset ovat erotettu toisistaan ja molemmilla on poliittisesti merkittäviä vaikutuksia unionin tulo- ja menopuolesta päättämiseen tulevaisuudessa. Kun elpymisvälineestä päätettiin eduskunnassa, perustuslakivaliokuntaan kutsutut asiantuntijat ja valiokuntaan kuuluvat kansanedustajat olivat erimielisiä siitä, olisiko väline ainutkertainen ja kertaluontoinen vai ennemminkin ennakkotapaus, jonka myötä uusi velanotto elpymisvälineen kaltaisilla uusilla instrumenteilla on helpompi toistaa tulevissa kriiseissä. Ukrainan sodan alkamisen jälkeen on jo ehditty vaatia elpymisvälineen kaltaisia uusia velkainstrumentteja sodan turvallisuuspoliittisiin, taloudellisiin, energiapoliittisiin ja sosiaalisiin seurauksiin vastaamiseksi. Nyt käsiteltävän kirjelmän perusteella vaikuttaisi lisäksi, että elpymiskokonaisuus on merkittävä periaatepäätös siinä mielessä, että se mahdollistaa EU-budjetin tulopuolen ja omien varojen kasvattamisen EU:lle merkittäviin poliittisiin hankkeisiin monivuotisen rahoituskauden aikana, vaikka ne oikeutettiin koronapandemialla.

[4] European Green Deal: Commission proposes transformation of EU economy and society to meet climate ambitions: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3541

antti.ronkainen@helsinki.fi / 050-4488579 / anttironkainen @ twitter